

quando præstantissimum illud privilegium infallibili Pontificis oraculo B. Virgini Mariæ assertum est.

5.º Denique optandum fuisset, ut nec R. P. Massoulié, nec quivis alius Societati Jesu exprobrasset, quod proponendo suis filiis normam ac rationem studiorum diversam a primo illo sex Patrum Deputatorum schemate, a suo officio sequendi doctrinam S. Thomæ defecisset. Semper enim hac in re Societas Jesu similis fuit sibi ipsi, ex quo a sanctissimo suo Fundatore mandatum illud accepit, multoque luculentiora venerationis ac sincerissimi studii erga S. Doctorem testimonia resplendent in Congregationibus Generalibus ac *Ratione studiorum*, quæ in hac parte nunquam mutata fuit, quam in priore illo schemate, quod nobis passim obijciunt adversarii, quasi aliquod contineret posteris scriptoribus nostris contrarium.

Solet quoque nostris Auctoribus objici decretum a R. P. Claudio Aquaviva, Præposito Generali Societatis Jesu, circa gratiam efficacem ejusque a sufficienti discrimen editum. Verum res hac ad Theologos spectat; qui autem verum decreti sensum agnoscere velint, adeant passim Theologos nostros (1).

S. Thomæ bene affecti fuerint, qui vero ejusdem auctoris parum studiosi, vel etiam ab eo alieni sunt, a docendi munere repellantur. De Conceptione autem B. Mariæ ac de solemnitate votorum sequantur sententiam, quæ magis hoc tempore communis magisque recepta apud Theologos est. Congreg. V. decret. 41.

(1) Cf. P. Livinus Meyer, *Histor. Controversiar.* tom. 1, lib. 6, cap. 3; Schneemann, *Controversiar. de div. grat.*, etc., paragr. 16.

DISPUTATIO OCTAVA

DE PROVIDENTIA DEI ET RERUM OMNIUM GUBERNATIONE AC DOMINIO.

Accedimus jam ad postremam de Deo O. M. tractandam disputationem eorum, quæ lumine naturæ cognosci aliquo modo possunt. Tria vero hic ideo in unum conjungimus, providentiam, et rerum gubernationem ac dominium, quia duo priora, providentia et gubernatio, ita sunt intime conserta, ut unum sine altero plene cognosci non possit, est enim gubernatio executio providentiæ: quare gubernatio providentiam subaudit, providentia vero in mente residens, per gubernationem extrinsecus patescit. Quamquam si gubernatio sumatur pro ipsa arte gubernandi, a providentia non distinguitur, nam docente S. Thoma, *ratio gubernationis... est ipsa providentia* (1). Dominium autem ex hactenus dictis sponte efflorescit instar manifestissimi corollarii.

CAPUT I

DE PROVIDENTIA DEI.

324. Providentia statuitur a S. Thoma inter partes quas integrales prudentiæ (2), inter eas videlicet, quas necesse est concurrere ad perfectum actum virtutis illius: quæ fuit etiam opinio Ciceronis (3) et Macrobiani (4). Ratio autem est, quia prudentia proprie est circa ea, quæ sunt ad finem, et hoc ad ejus officium proprie pertinet, ut ad finem debite ordinentur. Qualia sunt fere contingentia, quæ diversimode ordinari possunt, et quidem futura, nam præterita jam necessitatem habent

(1) S. Thom. 1. p. quæst. 103, art. 6.

(2) S. Thom. 2.^a 2.º quæst. 48, art. unic.

(3) De invent. lib. 2.

(4) In somn. Scipion. I, cap. 8.

suppositionis, nec aliter ordinari queunt, et similiter præsentia, quamquam et memoria præteritorum et præsensium intelligentia valde juvat ad recte ordinanda futura.

Unde consequens est, quod contingentia futura, secundum quod sunt per hominem in finem humanæ vitæ ordinabilia (et similiter per Deum), pertinent ad providentiam. Utrumque autem horum importatur in nomine providentiæ; importat enim providentiæ respectum quamdam alicujus distantis (quasi porrovidentiæ), ad quod ea, quæ in præsentia occurrunt, ordinanda sunt. Unde providentiæ est pars prudentiæ (1). Quandoquidem prudentiæ... proprium est, ut idem Aquinas docet cum Philosopho (2), ordinare alia in finem, sive respectu sui ipsius, sicut dicitur homo prudens, qui bene ordinat actus suos ad finem vitæ suæ (prudentia monastica), sive respectu aliorum sibi subsectorum in familia (prudentia œconomica), vel in civitate (prudentia politica), vel regno (prudentia regnativa); secundum quem modum dicitur (Matth. cap. 24, vers. 45): *Fidelis servus et prudens, quem constituit Dominus super familiam suam* (3). Et prudentia hujusmodi respectu actuum aliorum est providentiæ Dei; nam in Deo respectu actuum suorum nihil est ordinabile in finem, cum ipse sit finis ultimus. De providentiæ itaque plura nobis inquirenda sunt, primo ejus notio, deinde existentia et ambitus modusque.

ARTICULUS I

Quid sit providentiæ.

Circa rationem providentiæ duo posunt occurrere dubia: primum, solutu facillimum, est, quænam sit notio ac descriptio illius, alterum, valde controversum, est, in quo actu sita sit formalis ratio providentiæ.

(1) S. Thom. 2.^a 2.^e quest. 49, art. 6. Cfr. 1 p. quest. 22, art. 1.

(2) In 6.º *Ethicor.*

(3) S. Thom. 1 p. quest. 22, art. 1. Cfr. 2.^a 2.^e quest. 50.

§ I.—DESCRIPTIO PROVIDENTIÆ.

325. Ratio ordinis rerum in finem providentiæ in Deo nuncupatur, vel, si mavis, ratio ordinandorum in finem (1). Quæ descriptio desumpta est ex Boetio, secundum quem providentiæ est ipsa divina ratio in summo omnium Principe constituta, quæ cuncta disponit (2), nempe in fines suos. Est ratio, id est, cognitio, et quidem practica rerum ordinandarum in finem; Deus enim perspectas habet naturas omnes earumque fines et proximos et remotos, et media modosque, quibus unaquæque promoveri valeat ad fines, ac potissimum ultimum, assequendos, et horum ratio providentiæ constituit. Sicut enim Deus per exemplares ideas dirigit effectioem rerum omnium, ita per providentiæ novit, quo pacto res semel constitutæ ordinandæ ac dirigendæ sint ad fines, vel gubernandæ. Quinobrem est providentiæ Dei attributum solatio plenum et summis celebrandum laudibus, nihil enim est aliud, quam cura, qua Deus cunctis rebus creatis prospicit, ut finem assequantur suum. Nam Deus res a se conditas et creatas nullatenus negligit, vel derelinquit, sed continuam earum curam gerit, ad quam duo pertinet, scilicet ratio ordinis, quæ dicitur, providentiæ et dispositio, et exsecutio ordinis, quæ dicitur gubernatio (3).

Ex quo etiam vides providentiæ esse æternam, gubernationem autem temporaneam. Deus enim per providentiæ ab æterno excogitavit rationem ac dispositionem ordinandorum omnium in fines suos, quam tamen non a tota æternitate, sed in tempore per gubernationem executioni mandavit.

326. Providentiæ duplex distingui potest, vel quasi ex duabus partibus integratur, altera *physica*, altera *moralis*. Prior generalis est rebus omnibus, tam inanimatis, quam animatis, atque etiam hominibus et angelis, quatenus cum aliis commune habent esse et operari. Posterior est propria hominum et angelorum, quia illi soli sunt capaces moralium

Quid sit providentiæ.

Providentiæ sit æterna, gubernatio temporalis.

Providentiæ duplex: physica

et moralis.

(1) S. Thom. 1 p., quest. 22, art. 1.

(2) Boetius, *De consolat. Philos.*, lib. 4, pros. 6.

(3) S. Thom. 1 p. quest. 22, art. 1, ad 2.^{am}

quæ mox
in naturalem et
supernaturalem
dispescitur.

actionum et finis, quia per illas comparatur, quia illi soli habent arbitrii libertatem» (1). Providentia vero hæc moralis mox dividi potest in naturalem et supernaturalem, prout spectetur respectu eorum quæ rationalibus substantiis conveniunt secundum naturam ejus, vel respectu eorum quæ illis disponuntur a Deo secundum altiorem ordinem, ad quem ultro debitum per largissimam Conditoris bonitatem evectæ sunt: quo spectat prædestinatio et voluntas salvandi omnes homines, de quibus nobis agendum non est, quia superant lumen naturale, ideoque Theologis relinqui debent.

Quænam sint
actiones, circa
quas versatur
divina
providentia, sive
in ordine
naturali,

327. Jam si quæras, quænam actiones ad providentiam Dei pertineant, respondendum videtur, si sermo sit de generali ac naturali providentia, omnes fere revocari posse ad conservationem rerum et concursum. Providentia enim supponit creationem rerum, et mox addit eas actiones, quæ necessariæ sunt ad illarum ordinationem et finem. At inter ejusmodi actiones prima est conservatio rerum in esse, ut illæ in suis naturis subsistant, postea vero succedit concursus et cooperatio divina ad omnes actiones, per quas creaturæ tendunt ad proprios fines. Addendæ sunt præterea omnes, quas Deus ipse solus et immediate efficere velit ad bonum et perfectionem rerum creaturarum et ordinis universalis conservationem. Quo etiam spectare postest ipsa apta dispositio rerum creaturarum suis locis ac temporibus, prout Deus melius convenire videt secundum æternam sapientiæ suæ consilium (2). Cæterum quamvis prima rei existentia vel creatio non spectet ad providentiam, quam Deus habet respectu illius ipsius rei, tamen respectu mundi et aliarum rerum potest, opinor, esse actus providentiæ. Sic ad providentiam, quam Deus habet, v. gr. Ecclesiæ, spectare omnino videtur existentia et creatio quorundam hominum, quos ideo *providentiales* dicimus. Simili modo novi effectus, qui in horas producuntur, quatenus sunt terminus concursus Dei cum causis secundis operantis, sunt actus providentiæ; quamvis respectu ipsarum rerum, quæ fiunt non sunt actus providentiæ, quia particularis providentia Dei circa singulas res, earum

(1) Suarez, *De Deo et attribut. Dei posit.* lib. 3, cap. 10, num. 2.

(2) Cfr. inferius dicenda cap. 2, art. 3 de *Gubernat.*, initio.

creationem vel primam existentiam subaudit. Quare creatio rerum non absolute et universaliter videtur excludenda ab actibus divinæ providentiæ.

Denique quod attinet providentiam moralem considerari possunt ante omnia leges et præcepta, consilia et promissiones, comminationes et præmia ac supplicia multiplicataque dona gratiæ, itemque miracula et opera a solo Deo parata præter ac supra vires et ordinem naturæ, ac demum reliqua charismata ordinis supernaturalis, quæ uberrima copia largissime a Deo parata sunt ad moralem rationalium creaturarum gubernationem, ut sic illæ per tot tantaque media finem suum assequi valerent; quæ omnia Theologis enucleanda relinquuntur. Ut ergo summam præcipua colligamus, nobis innuere sufficiat providentiam respicere actus illos, qui ad actualem mundi gubernationem pertinent, nempe generatim conservationem et cooperationem, apta dispositionem omnium ad fines proprios assequendos, et speciatim pro creatura rationali elevationem ad ordinem supernaturalem, redemptionem, justificationem, prædefinitiones bonorum actuum, permissionem peccati, auxilia gratiæ, remunerationem, punitionem...

sive in morali.

328. Quæri porro hic posset, utrum de intrinseca ratione providentiæ sit non solum ordinatio mediourum in finem, sed etiam infallibilis assecutio finis a Deo intenti. Responderi autem potest distinguendo duplicem in Deo providentiæ partem ac duplicem intentionem finis. Nam de providentia loqui possumus, sicut de divina voluntate. Quemadmodum enim alia est voluntas Dei antecedens, conditionata nec semper efficax, alia consequens, absoluta et efficax (1); ita etiam distingui potest duplex providentia et intentio, altera antecedens, conditionata et inefficax vel non semper efficax, altera consequens, absoluta et efficax. Postrema ergo hæc providentia postulat non solum præparationem atque ordinationem mediourum, sed etiam infallibilem assecutionem finis, et patet in prædestinatione electorum ad gloriam, quæ certissime finem attingit suum. Altera

Utrum ordo
providentiæ
requirat
non solum
ordinationem
mediourum
ad finem, sed
etiam
infallibilem
assecutionem.

(1) Vide supra istas voluntatis divisiones, num. 127 seqq., et pag. 452 seqq.

vero providentia et intentio finis solum requirit præparationem mediorum, et manifesta redditur in voluntate salvifica Dei ac reprobatione damnatorum: quamquam enim Deus velit antecederet salutem æternam omnium hominum, mediaque sufficientissima ad illam obtinendam præparaverit, multi tamen ab illa excidunt, et reprobi fiunt, atque ad inferos detruduntur. Unde absolute et absque ulla distinctione loquendo, non est de intrinseca ratione providentiæ Dei generatim sumptæ, ut finem assequatur, sed solum ut apta ad illum media ordinet.

Potest etiam dici, providentiam Dei respectu finis supremi rerum cunctarum, qui est gloria Dei, semper impleri, ac postulare finis assecutionem, respectu vero finis proximioris, qualis est, v. gr. in homine beatitudo, non postulare absolutam finis assecutionem, sed tantum mediorum præparationem. Unde plena propositæ quæstionis solutio utrumque complectitur; et sic interroganti, utrum de intrinseca ratione providentiæ sit non solum mediorum ordinatio, sed etiam infallibilis assecutio finis, sub hac distinctione respondendum est: De intrinseca ratione providentiæ divinæ est infallibilis assecutio finis, si sermo sit de supremo vel simpliciter ultimo fine rerum omnium, nempe gloria Dei, quam Deus absoluta et efficacissima intentione sibi proponit, *concedo*, quia sive homo salutem adipiscatur, sive damnetur ex sua culpa, Deus semper obtinet gloriam suam in eo ipso gradu et modo, quem absolute intendit, sive per ostensionem bonitatis ac misericordiæ suæ in cælis, sive per ostensionem justitiæ in inferis. De intrinseca ratione providentiæ divinæ est infallibilis assecutio finis, si sermo sit de fine non simpliciter ultimo seu supremo, *subdistinguo*; assecutio finis est de intrinseca ratione providentiæ consequentis et absolutæ, quæ implicat efficacem finis intentionem, iterum *concedo*; de intrinseca ratione providentiæ antecedentis et conditionatæ, quæ non importat efficacem intentionem finis, *nego* (1).

(1) Cfr. P. Didacus Ruiz de Montoya (*de voluntate Dei*, disp. 50, sect. 10, num. 6), Valentia (In 1.^{am} part. disp. V, quæst. 22, punct. 1), Gonet (*Clypeus*, tom 1, disp. 8, art. 2, paragr. 3, *Quærant hic aliqui*), Gotti (*Theolog. scholast. dogmat.* tom. 1, tract. 6, quæst. 1, dub. 1, paragr. 2).

Ex qua doctrina egregie conciliantur loca S. Thomæ in speciem contraria. Interdum enim docet nihil posse effugere divinam voluntatem ordinemque providentiæ: *Cum voluntas Dei sit universalis causa omnium rerum, impossibile est, quod divina voluntas suum effectum non consequatur. Unde quod recedere videtur a divina voluntate secundum unum ordinem, relabitur in ipsam secundum alium; sicut peccator, qui, quantum est in se, recedit a divina voluntate peccando, incidit in ordinem divinæ voluntatis, dum per ejus justitiam punitur* (1). Quæ verba verissimam doctrinam continent relate ad providentiam absolutam et universalissimam, quam Deus habet respectu finis supremi cunctarum rerum mundanarum. Et alibi probat Aquinas divinæ providentiæ executionem impediri non posse (2); quæ pariter verissima sunt, si de absoluta providentia intelligantur, quæ sequitur intentionem finis efficacem. E converso alibi docet aliquid posse exire ab ordine divinæ providentiæ, quantum ad id, quod intentum est, videlicet providentia et voluntate antecedente et non absoluta, sed conditionata, nihil autem posse exire ex ordine prædestinationis, utpote quæ voluntatem et providentiam continet absolutam et efficacem (3). Unde etiam sæpenumero docet prædestinationem ita esse certam atque infallibilem, ut semper consequatur effectum seu finem (4). Audiatur Angelicus: *In qualibet ordinatione ad finem est duo considerare, scilicet ipsum ordinem et exitum vel eventum ordinis; non enim omnia, quæ ad finem ordinantur, finem consequuntur. Providentia ergo ordinem in finem respicit tantum; unde per Dei providentiam omnes homines ad beatitudinem ordinantur. Sed prædestinatio respicit etiam exitum vel eventum ordinis: unde non est nisi eorum, qui gloriam consequuntur* (5). Cum ergo doctrina S. Thomæ facillime concilietur, falso scripsit Cajetanus (6), S. Doctorem in *Summa Theologica*

(1) S. Thom. 1. p., quæst. 19, art. 6.

(2) *Contr. Gent.* lib. 3, cap. 94.

(3) Vide S. Thom. 1.^a dist. 40, quæst. 1, art. 2; dist. 47, art. 4.

(4) S. Thom. 1. p. quæst. 23, art. 6.^a; 1.^a dist. 40, quæst. 3, art. unic., etc.

(5) S. Thom. de verit. quæst. 6, art. 1.

(6) In 1.^{am} part., quæst. 22, art. 1.

retractasse, quæ olim docuerat in libro 1.º Sententiarum, distinctione 40.

Quo pacto
comparatur pro-
videntia
scientiæ
ac potentiæ.

Quæ cum ita sint, hoc cum S. Thoma concludere licet corollarium circa modum, quo providentia comparatur ad alia attributa cognata Dei: *Ex dictis... patet, quomodo providentia se habet ad alia, quæ de Deo dicuntur. Scientia enim communiter se habet ad cognitionem finis et eorum, quæ sunt ad finem: per scientiam enim Deus scit se et creaturas; sed providentia pertinet tantum ad cognitionem eorum, quæ sunt ad finem, secundum quod ordinantur in finem; et ideo providentia includit et scientiam et voluntatem; sed tamen essentialiter in cognitione manet, non quidem speculativa, sed practica. Potentia autem executiva est providentia, unde actus potentiæ presupponit actum providentiæ sicut dirigentis; unde in providentiâ non includitur potentia sicut voluntas (1).*

§ II.—IN QUO ACTU FORMALITER SITA SIT PROVIDENTIA.

Ad providentiam
concernit
intellectus
et voluntas.

329. Imprimis certum est apud omnes compertumque, ad providentiam concurrere et actum intellectus et actum voluntatis: quod novum non est, nam etiam in aliis virtutibus solent admisceri actus utriusque facultatis, ut v. gr. in prudentia, ad quam spectat etiam *eligere*, quod aptius est ad finem, qui actus est appetitus: et fides etiam divina, quamvis sit virtus intellectualis, requirit tamen piam affectionem, quæ actus est voluntatis. Ita ergo providentiâ vindicat ante omnia cognitionem finis et mediorum, per quæ assequendus ille sit a rebus, ac deinde intentionem finis et electionem aliorum mediorum præ aliis.

Variæ
sententiæ.

At controvertitur, in cuiusnam præcise potentiæ actu stet formaliter providentia, intellectusne, an voluntatis, an vero utriusque. Prima sententia tenet providentiam complete sumptam in utriusque istius potentiæ actu sitam esse: quæ est opinio P. Thomæ Carleton Compton (2) et quorundam aliorum, quibus favere videtur S. Joannes Damascenus, cum scripsit, *providentiâ esse voluntatem Dei, per quam omnia,*

- (1) *De verit.* quæst. 5, art. 1.
(2) *De Deo*, disp. 37, sect. 1.^a.

quæ sunt, convenientem gubernationem accipiunt (1). Alii plures contendunt providentiam formaliter esse actum voluntatis intendentis finem et eligentis media: in quibus numerantur S. Bonaventura (2), Scotus (3), Aureolus (4), Gregorius (5), Gabriel (6), Eckius (7) alique; et ipsemet Eximius Doctor, quamquam moneat, controversiam esse potius de voce, et problematice controversiam tractet, videtur tamen ad hanc tandem sententiam propendere (8). Denique alii malunt providentiam in actu intellectus reponere: ita plures e nostratibus, ut Molina (9), Lessius (10), Arrubal (11), Valentia (12), Bellarminus (13), etc., et communiter Thomistæ. Non convenit autem inter hos auctores, in quoniam ex actibus intellectus consistat providentia. Nam hic ordo actuum secundum nostrum modum concipiendi potest in Deo distinguui: primus, actus præscientiæ omnium creaturarum possibilem cum eorum finibus et mediis, per quæ illi obtineri possunt; secundus, decretum creandi et electio horum mediorum præ aliis, ut sufficienter, immo et copiose, omnibus creaturis provideatur ad attingendum eum gradum gloriæ suæ, quem Deus libere intendit. Præter hos actus Thomistæ novum actum intellectus subsequentem electionem inducunt, imperii nempe statuentis, ut totum hoc fiat, prout a voluntate electum est. Et in hoc actu imperii consistere formaliter providentiam contendunt Thomistæ (14), quibus adstipulatur

Ordo actuum
in Deo relate ad
hanc materiam.

- (1) *De fid. orthodox.* lib. 2, cap. 29.
(2) 1.^a dist. 40, art. 1.º, quæst. 1.
(3) 1.º dist. 40, quæst. 1.º.
(4) *Ibid.*, quæst. 4.
(5) *Ibid.*, quæst. 1.
(6) *Ibid.*, quæst. 1, art. 4.º.
(7) *De prædestin.*, centur. 1.^a, num. 17.
(8) *De prædestin.* lib. 1, cap. 17.
(9) In 1.^{am} part. quæst. 22, art. 1, disp. 1; et quæst. 23, art. 1, disp. 2.
(10) *De perfection. divin.*, lib. 11, cap. 1, num. 2.
(11) In 1.^{am} part. quæst. 22, art. 1, cap. 3.
(12) 1.^{am} part. disp. 1, quæst. 22, punct. 1; et quæst. 23 punct. 2.
(13) *De grat. et liber. arbit.* lib. 2, cap. 9.
(14) Vide v. gr. Gonet (*Clypeus*... tom. 1, tract. 4, disp. 8, art. 2), Cardini Gotti (*Theol. Scholast. dogmat.* tom. 1, tract. 6).

hac in re noster P. Jacobus Granado (1). Simili modo vidimus superius Thomistas intellectum et scientiam practicam reponere in imperio intellectus subsequente voluntatis actum (2). Nostri vero scriptores negant existere aut necessarium esse hujuscemodi actum imperii, ac proinde docent providentiam reponendam esse in actu intellectus ordinantis media ad finis assecutionem.

Judicium
Auctoris

330. Hæ sunt de natura providentia sapientium opiniones, et facile constat vel ex ipsa eorum expositione, inter secundam ac tertiam esse fere totam controversiam de nomine. Cum enim omnes agnoscant in providentia Dei utrumque actum intervenire, et intellectus excogitantis et ordinantis ac præparantis apta media, et voluntatis omnia amanti ac volentis ad fines suos promovere, mediæque idonea aigentis; huc tandem fere tota lis revocatur, uter ex illis actibus providentiæ nomine præcise ac formaliter designetur, nam convenit longe communius non æque utrumque actum ea voce significari. Et quoniam in questionibus de voce præcipue valet auctoritas, negari nequit utramque sententiam probabilem esse, quia pro utraque militant auctores graves et antiqui. Accedit, quod ex communi sensu vulgi providentia potissimum videatur significare curam et sollicitudinem eorum, quibus providendum est. Ejusmodi autem cura ad voluntatem pertinet. Ergo ea videtur præcipue indigitari nomine providentiæ. Probabilior tamen videtur sententia, providentiam formaliter reponens in actu intellectus. Eam significavit S. Dionysius, cum scripsit: *Deitas prospicit cuncta providentia mirabili* (3), ubi vides vocem *prospicit* significare actum intellectus. Et S. Augustinus prædestinationem, quæ pars est providentiæ, sic delinivit. *Est præscientia et præparatio beneficiorum Dei, quibus certissime liberantur, quicumque liberantur* (4). Et in eodem opere pergit scribens in eundem sensum, ex eoque probat prædestinationem esse, quia est in Deo præscientia beneficiorum, que

et solutio
questionis;

(1) In 1.º part., controvers. general. 4. disp. 2.

(2) Vide supra num. 24, pag. 64 seqq.

(3) *De divin. nomin.* cap. 2.

(4) *De Bono perseverant.* cap. 14. Vide etiam in libro *Octoginta trium questionum*, quest. 3.

conferenda sunt iis, qui æternam assequuntur salutem. Et simili modo procedit S. Fulgentius (1). Et Bœtius: *Modus, inquit, rerum, cum ipsa divina intelligentiæ puritate conspicitur, providentia nominatur* (2). Et paulo inferius: *Providentia est ipsa divina ratio in Summo Principe constituta, quæ omnia disponit*. S. Thomas etiam simili modo definit providentiam, ut vidimus (3). Eo ibidem hæc disertè habet: *Providentia est in intellectu, sed præsupponit voluntatem finis; nullus enim præcipit de agendis propter finem, nisi velit finem* (4). Illa vero adhuc clariora sunt: *Providentia includit et scientiam et voluntatem, sed tamen essentialiter in cognitione manet, non quidem speculativa, sed practica* (5). Denique non aliud videtur intendisse sacer Scriptor, cum eam protulit sententiam: *Crediderunt, quodquod præordinati sunt in vitam æternam* (6); nam ordinare ac præordinare actus intellectus est, verbis autem illis prædestinatio divina, ideoque providentia, significatur. Quamquam alibi sacræ Litteræ de prædestinatione loquentes, actum voluntatis exprimunt, ut v. gr. *Elegit nos in ipso ante mundi constitutionem* (7) et: *Prædestinati secundum propositum ejus* (8), etc. Ex quibus verius concludere liceat in sacrorum Librorum testimoniis doceri quidem perspicue, quod utriusque potentiæ actus intervenit in providentia, non tamen potest exinde satis probari, utrius actus prævaleat.

Quidquid vero de hoc sit, negari nequit frequentiore esse inter principes scriptores eum loquendi modum, qui providentiam in actu intellectus reponit. Idemque probat vocis etymon, ut per se patet. Demum communissime docetur cum S. Thoma providentiam esse partem quamdam præcipuam quasi integram, quæ prudentiam complet; prudentia vero virtus intellectualis est. Quamquam ergo reluceat

probaturo
verisimillor
opinio,

(1) *Ad Monim.* lib. 1, cap. 8 et 11.

(2) *De consolat. Philos.* lib. 4, pros. 6.

(3) 1 part. quest. 22, art. 1.

(4) 1 p. quest. 23, art. 1, ad 1.^{am}

(5) S. Thom. *de verit.* quest. 5, art. 1.

(6) *Act.* cap. 13, vers. 48.

(7) *Ephes.* cap. 1, vers. 4.

(8) *Ibid.*

in divina providentiâ cura rerum omnium amabilissima et plusquam materno amore plenissima, magis tamen videtur voce illa formaliter significari actus intellectus.

331. Si jam quæras, in quonam actu intellectus consistat providentiâ; negandum in primis videtur, eam sitam esse in imperio, quale nobis Thomistæ obtrudere conantur, quod iisdem fere argumentis hic excludi posset, quibus fuse a nobis in hoc eodem volumine rejectum est (1). Sed planius et commodius reponitur in iudicio pratico de mediis, per quæ finis a Deo intentus obtinendus est, vel potest obtineri. Quæ res, si sermo sit de providentiâ physica et generali, difficultate vacat, si vero de morali, ac potissimum de supernaturali, controversiis multis obnoxia est.

Primum enim statim se offert illa gravissima quæstio, quo pacto quæ voluntate Deus intendat salutem hominum æternam, voluntate meritorum prævisionem antecedente, an vero consequente. Quod vero attinet mediorum ordinationem, disputatur utrum prædefiniat Deus actus bonos omnes, et quo pacto, et cujus generis auxilia excoget, utrum efficacia ex natura sua, annon, ac proinde utrum Deus prædeterminet actiones humanas in ordine ad finem ponendas. Ex quibus controversiis primam, quæ respicit modum divinæ prædestinationis ad gloriam, integram Theologis relinquimus: alteram de prædefinitionibus leviter superius tetigimus, vel potius inuimus (2). Tertiam de prædeterminationibus tractavimus, quantum Philosopho licet, rejiciendo pro virili prædeterminationes physicas, et quidquid lædere humanam libertatem potest (3).

332. Denique controvertitur, utrum in actibus intellectus ad providentiam spectantibus numeranda sit media scientia. Et quidquid contra obitantur adversarii nostri, communis est Nostratum persuasio, mediam scientiam prorsus esse necessariam, ut suavis juxta et efficax, sapiens ac digna Deo esse valeat providentiâ. Et hæc nobis summam

(1) Vide supra, num. 26, pag. 73 seqq. Cfr. num. 236, pag. 669 seqq.

(2) Vide supra, num. 80, pag. 273 seqq.

(3) Vide totum cap. 2.um disputationis septimæ, et præterea caput tertium.

An media scientia necessaria sit ad divinam providentiam.

dicenda esse visa sunt de natura divinæ providentiæ: ea vero multis per singulas partes argumentis probanda esse non existimamus, cum sermo sit de re non parum obscura, eaque non magni momenti. Qui plura cupiat, adeat laudatos scriptores, vel alios veteres passim.

ARTICULUS II

An sit in Deo providentiâ, et quisnam sit ejus attributus.

333. Præclare providentiâ Dei commendarunt, et ab omnibus impiorum cavillationibus propugnarunt SS. Patres et scriptores Ecclesiæ, ac præsertim Clemens Alexandrinus (1), Lactantius (2), Ambrosius (3), Gregorius Nazianzenus (4), Nemesius (5), Joannes Chrysostomus (6), Augustinus (7), Theodoretus (8), Bœtius (9), Damascenus (10), Salvianus massiliensis (11) aliique. Quorum vestigia sectati sunt Scholastici passim, ac præsertim S. Thomas multis in locis (12).

Existentiâ porro providentiæ ideo tractandam suscepimus simul cum ejus amplitudine, quia utraque controversia tam intime concerta est, ut nequeas plane Deum providum esse cognoscere, donec noveris, quousque sese porrigat illius

(1) *Stromat.*, lib. 5, sub init.

(2) *De ira Dei*, lib. 5, præsertim cap. 4, 9 et 10.

(3) *Officior.* lib. 1, cap. 13.

(4) In duplici carmine *de providentiâ*.

(5) *De Philosoph.* lib. 8.

(6) In libris tribus *de Providentiâ* et in sermonibus de eodem argumento; atque in homilia 9.^a ad populum.

(7) *De civit. Dei.* lib. 5, cap. 4, 9 et 10. Cfr. *de Ordine* lib. 1 et 2.

(8) In sermonibus 10 *de Providentiâ*; et in libr. 6 *de curandis græcor. affection.*

(9) *Libr. 5 de consolat. philo.*

(10) *De orthodox. fide.* libr. 1, cap. 27, 30.

(11) In libris 8 *de providentiâ et iudicio Dei.*

(12) Vide 1.º p. quest. 22; 1.º dist. 39; *Cont. Gent.* lib. 3, cap. 71 seqq.; *de verit.* quest. 5.

Scriptores ecclesiastici providentiâ divinam assertores et propugnatores.